

НЕОБХОДИМОСТ ОТ АДАПТАЦИЯ НА ОБУЧЕНИЕТО В ПН „НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ“ ВЪВ ВСУ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“ КЪМ ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ГРАЖДАНИТЕ И ОБЩЕСТВОТО ОТ СИГУРНОСТ

Доц. д-р Станислава Минева

Целта на настоящото изложение е въз основа на оценка на състоянието на университетското образование в ПН „Национална сигурност“ у нас да се очертае необходимостта от промяна и адаптиране на обучението, предлагано във ВСУ „Черноризец Храбър“, към потребностите на гражданите и обществото от сигурност. Изходна точка са три групи обобщени резултати. Първата група – резултати от изготвен от екип от експерти от академичната колегия на Катедра „Сигурност и безопасност“ SWOT-анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите за развитие на ПН „Национална сигурност във връзка с подготовката за семинар „Поливалентен маркетинг в полза на кандидат-студентския прием във ВСУ „Черноризец Храбър“ през 2018 г. Втората група основни резултати са от подготовката от автора на доклад за Дискусийна кръгла маса на тема: „Академични партньорства в сферата на националната сигурност“, проведена в ШУ „Епископ Константин Преславски“ през м. май 2022 г. И последната група, обобщени резултати от проучване на автора на добри световни практики за университетско образование в сферата на националната сигурност, защитата и сигурността на обществото и гражданите за целите на настоящото изложение.

Състоянието и тенденциите в развитието на образованието в сферата на националната сигурност у нас след отпадането на единните държавни изисквания и направените промени през 2002 г. в областите на висше образование, когато се създава ПН 9.1. „Национална сигурност“, закриването на Факултет „Сигурност“ в АМВР и поредицата политически и законодателни решения в сферата на националната сигурност, които доведоха до реформи в противоположно направление на модерните тенденции за развитие на система за защита на националната сигурност, показват:

- липса на национална стратегия и обща визия за образованието в сферата на националната сигурност [1] и „отдръпването на държавата от

ангажиментите по широкото изучаване на сигурността“ [2], което се потвърждава и от липсата на каквато и да е оценка за състоянието на учебната, преподавателската, научноизследователската дейност у нас в ПН „Национална сигурност“ в приетите Годишни доклади за състоянието на националната сигурност до 2018 година [3]. Отчетени на национално ниво незадоволителни резултати от научноизследователската дейност в сферата на сигурността и отбраната съгласно докладите на МОН от приложението на Правилника за наблюдение и оценка на научноизследователската дейност, осъществявана от висшите училища и научните организации, както и на дейността на Фонд „Научни изследвания“.

- интензивно създаване на образователни програми в ПН „Национална сигурност“ за сравнително кратък период от време, които привидно следват разделянето на образованието по сфери, традиционно наложени от практиката в системата (сигурност и отбрана). В сравнителен план само за последното десетилетие от 2012 до 2022 г. броят на участниците в това образователно поле се увеличава двойно. По данни от анотациите на решенията на акредитационния съвет на НАОА за акредитираните програми в ПН „Национална сигурност“ се предлага обучение в 21 бакалавърски, 48 магистърски програми и 22 докторски програми в сферата на сигурността в тринадесет образователни институции. Съответно общият капацитет за обучение в специалности от ПН „Национална сигурност“ е увеличен двойно. В допълнение, възможностите за разкриване на обучение в ПН „Национална сигурност“ и във военните образователни институции, които са призвани да обучават и дават квалификация в обособеното и определено с тази насоченост ПН „Военно дело“, поставиха останалите участници в образователното поле в условия на „управляема“ конкуренция.
- липса на официално утвърдени приоритети за научни изследвания в сферата на сигурността в Република България до 2015 г., когато е приета Стратегия за изследвания и технологии в сигурността и отбраната, в която всъщност има разминаване с възприетия в Европейския съюз дуалистичен модел за управление на научните изследвания в областта на гражданската сигурност и съответно в областта на отбраната [4]. С цел преодоляване на фрагментацията в българската наука за сигурност е похвална стъпката през настоящата година, макар и закъсняла, към реализиране на Национална научна програма „Сигурност и отбрана“. Още при формулирането на технологията за изпълнение обаче се определят за водещи организации Военна академия „Г.С. Раковски“ и Институтът по отбрана „Професор Цветан Лазаров“. А насърчаването на интеграцията и взаимодействието е ограничено до това между различните държавни висши училища и научноизследователски организации, поименно изброени като бенефициенти.

Количествените показатели за капацитет по данни на НАОА и за брой обучаеми по данни от рейтинговата класация в сравнителен план за периода 2012 – 2021 г. са:

Таблица № 1

2012 ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“ в ПН „Национална сигурност“			
Вид висши училища	Брой	Общ капацитет по НАОА	Брой обучаеми по данни от Рейтинг 2021 (без ПУ, ВТУ, ВВМУ)
Държавни невоенни, обучаващи в ПН 9.1.	3	2020	954, от които 85% в АМВР
Частни невоенни, обучаващи в ПН 9.1.	2	2760	2799, от които 90% във ВСУ „Черноризец Храбър“ (надвишен капацитет от НБУ)
Държавни военни, обучаващи в ПН 9.1.	2	1260	759
	7	6040	4512, изпълнение 75% от общия капацитет
2021 ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“ в ПН „Национална сигурност“			
Държавни невоенни, обучаващи в ПН 9.1.	7	4970	2649, от които 43% в АМВР
Частни невоенни, обучаващи в ПН 9.1.	3	4900	3265, от които 56% във ВСУ „Черноризец Храбър“
Държавни военни, обучаващи в ПН 9.1.	3	2740	1824, увеличение над 100%
	13	12 610	7738, изпълнение 61% от общия капацитет

Тези данни и процентни съотношения потвърждават някои от посочените по-горе изводи и очертават следните тенденции:

- двойно увеличаване на участниците в образователната сфера в ПН „Национална сигурност“ – държавни, частни и военни образователни институции;
- двойно увеличаване на капацитета на национално ниво, като от сравнително равно разпределение между частни и държавни, включително военни образователни институции през 2012 г., обемът на капацитета се измества значително в полза на държавните и най-вече на военните образователни институции към 2022 г.;
- над 100% увеличение на броя на обучаемите във военните образователни институции в ПН „Национална сигурност“, като все още няма официална информация за прием в одобрения проект през 2021 г. за откриване на обучение в ПН „Национална сигурност“ във ВВМУ „Никола Йонков Вапцаров“, чийто разрешен капацитет е 600 студенти за ОКС „бакалавър“ и 100 студенти за ОКС „магистър“;
- тенденция за спад на процента обучаеми в АМВР, традиционно водещ в гражданския аспект, и логична тенденция за спад на процента обучаеми в невоенните и най-вече частните образователни институции за десет години;

- спад с 14% на изпълнението на общия капацитет в ПН „Национална сигурност“ на национално ниво – от 75 на 61%.

Към тази обобщена картина и очертани тенденции в университетското образование в сферата на националната сигурност могат да бъдат направени и други изводи. Основният е, че страната ни разполага с необходимите ресурси в лицето на всички висши училища, обучаващи в ПН „Национална сигурност“, и капацитет за развитие. Оценките за качеството, поставени от НАОА на предлагания образователен продукт във всички програми в ПН „Национална сигурност“, потвърждават изводите за „високото ниво на амбиции на ВУЗ в професионалното направление, подплатено с мотивиран академичен състав, много добре образовани и амбициозни обучаеми и отлична организация за провеждане на качествен учебен процес и научни изследвания“ [5]. Има траен интерес към обучението и безспорна бъдеща необходимост от специалисти по сигурност, но категорично не може да бъде направен извод за наличие на единна национална система за образование и квалификация на специалисти и експерти по сигурност. Съществуващите различия в изследователските аспекти съответно водят до оформили се „школи“ в академичните колегии и насоченост на образованието в сферата на националната сигурност, водещо към естествена разлика в придобиваната компетентност от обучаемите.

Направените изводи, обобщения и констатации на практика потвърждават идентифицирани приоритетни проблеми от изготвения четири години по-рано SWOT-анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите за развитие на ПН „Национална сигурност“ във ВСУ „Черноризец Храбър“. Става дума на първо място за неравностойното положение, в което са поставени частните висши училища независимо от това, че с образователния резултат – кадри за системата за защита на сигурността и опазването на обществения ред, допринасят за общото благо – сигурност. Следващият идентифициран проблем, пред който е изправена и държавата ни, е демографската криза и очертаващата се дългогодишна тенденция за общия спад на броя кандидат-студенти. Това обективно обстоятелство и констатираният завишен капацитет общо за държавни и военни образователни институции предполага постепенното изместване на частните образователни институции към периферията. Неразбирането от страна на ръководните и контролните органи на висшето образование на фундаменталната връзка между специалната и правната компетентност на специалиста по сигурност и обществен ред е следващият сериозен проблем. Става дума за очертаващата се липса на осъзнаване на правовия ред като юридическа основа на функциониране на държавната власт и на реализацията на икономическата, политическата, социалната, а също и защитната функции на държавата за сметка на явните опити за реализиране на политика за повишаване на военната мощ и подмяна на философията на „силата на правото“ за сметка на „правото на силата“.

Идентифицираните съответно благоприятни възможности и ефективни стратегии за развитие на професионално направление „Национална сигурност“ на ВСУ „Черноризец Храбър“ през 2018 година, отчитайки силните и слабите страни на вътрешната и външната среда на звеното, бяха приложени и дадоха своя резултат до този момент. Стратегията за развитие, обозначена като „Агресивна“,

с дефинираните подцели – усъвършенстване на текущите програми, разширяване и реализиране на нови програми и разширяване на целевите групи, беше успешно реализирана през последните четири години. Стратегията „Хоризонтална диверсификация“ с подцели обединяване със сродни организации и разширяване на стратегическите партньорства беше частично реализирана чрез затвърждаване на партньорството между ВСУ „Черноризец Храбър“ и УниБИТ, което доведе до търсените качествени предимства на съвместното обучение, но не беше развита пълноценно и с други участници в това образователно поле. Предстоящите промени в законодателството във връзка с регламентирането на параметрите на бъдещи подобни сътрудничества на практика ще създадат благоприятни възможности само за държавните висши училища.

Очертаната накратко картина налага ВСУ „Черноризец Храбър“ отново да бъде пионер, както през 1995 г., когато създаде първата извънведомствена програма за обучение по сигурност. Устойчивото развитие на направлението и натрупаният опит до този момент са основание за увереността във възможностите за промяна, а очертаната картина на образованието в сферата на сигурността у нас изискват бърз отговор. От наименованията на акредитираните специалности от НАОА в ОКС „бакалавър“, ОКС „магистър“ и ОНС „доктор“ в ПН „Национална сигурност“ и достъпните квалификационни характеристики на предлаганите образователни програми ясно се очертава насочеността на обучението към подготовка на кадри за системата за сигурност, разбираана в нейното традиционно предназначение да опазва територията с нейните активи и с прилежащото ѝ население в рамките на националната държава [6]. Независимо от минималните различия в наименованието на специалностите и съдържанието на учебните планове основното предназначение на готвените кадри е за позиции в структурите на държавната администрация. Безспорно е предназначението на държавната власт за осигуряването на сигурността и благосъстоянието на населението, за която преди всичко е насочена подготовката на кадри в сега съществуващите обучения. Единствените отличаващи се обучения са във ВСУ „Черноризец Храбър“, в които е запазена засилената правна подготовка на кадрите за системата за сигурност, основана на разбирането, че предназначението на държавната власт е да поддържа правен ред, който да осигурява сигурността и благосъстоянието на населението. Друго отличаващо се от общата картина обучение е предлаганото в Нов български университет с насоченост към гражданската и корпоративната сигурност. Споменаването на тези характеристики на двата университета не е случайно и цели единствено аргументация на част от вижданията на автора в следващата част от изложението.

Онова, което по мнение на автора е нужно, е коренна промяна в компетентностния модел на университетското образование по сигурност, което ВСУ „Черноризец Храбър“ да предложи като традиционен новатор в сферата на образованието по сигурност. Университетът разполага с необходимите материални ресурси, експертиза и воля да адаптира образователната услуга в сферата на сигурността по начин, който да удовлетвори нарастващата потребност на гражданите и обществото от сигурност. В допълнение, университетът може да се превърне в лидер за осъществяването на революционната идея за създаване на клъстер от

частните университети, обучаващи в ПН „Национална сигурност“ у нас, които да изведат на ново качествено ниво образователната си услуга и да се превърнат във фундамент за изграждане на т.нар. трети стълб на сигурността, приоритет в политиката за сигурност на ЕС – гражданската сигурност. Става дума за подготовка на адаптивни специалисти, които ще осъществяват различни видове професионална дейност, свързана с прилагането на правни норми за осигуряване на върховенството на закона, сигурността на гражданите и обществото. Специалисти, които да разбират и осъзнават значението на поддържането на общественото разбирателство, които да са способни да разкриват и идентифицират опасности и заплахи, произтичащи от неефикасни законодателни, технологични или политически мерки в различни обществени сфери, които да са способни да създават нови решения за защита, които да гарантират сигурността на правата на гражданите, специалисти, които осигуряват съответствие с регулаторните изисквания и стандартите за сигурност и безопасност във всяка социална организация.

Не е необходимо да бъде доказвано или подкрепено твърдението, че живеем в общество с формални демократични институции и форми на държавна власт, които не функционират адекватно. Държавната власт се оказва неспособна да реализира своето предназначение през последните тридесет години, особено у нас, за което могат да бъдат дадени безброй примери. Резултатите от глобалните политически, икономически и военни кризи, съвременните заплахи (като транснационална престъпност, тероризъм, а вече и заразните болести) се отразиха пряко върху отделния индивид, отделни групи и общности. Тяхното нарастващо въздействие върху социалните измерения на (не)сигурността доведоха до усещането, че личната и обществената сигурност на практика вече не зависят изцяло от държавата и нейната мощ. Тези обстоятелства наложиха и разширяване на теоретичните концепции за сигурност. Наложиха очертаване на ново разбиране за сигурността като отношение, основано на мярата за справедливост между различни участници в обществените отношения. Очертаващата се област на необходими решения и специалисти, които да ги реализират, която може да играе ключова роля за повишаване на сигурността и благосъстоянието на гражданите и обществото, е гражданската сигурност. Става дума за създаване на способности за поддържане на благоприятна среда не само за физическо оцеляване, но и за личностно, за духовно развитие на индивидите, групите, общностите и обществото. Способности за вземане на решения и реализиране на дейности, в резултат на които да се подобряват комуникацията между хората, взаимодействието между хора, групи и общности, да се разширяват възможностите за избор на действие, следователно на свобода за сметка на нейното ограничаване с цел защита на сигурността.

Гражданската сигурност често се разглежда като продължение на идеята за човешката сигурност, придобила значение чрез Доклада на Програмата за развитие на ООН (ПРООН) – „Новите измерения на човешката сигурност“, публикуван през 1994 г. С него на глобално ниво за първи път се поставя въпросът за необходимостта от нов подход в политиките и практиките за сигурност на националните държави. В доклада е очертана единствената легитимна цел на доброто управление, каквато е грижата за човешкия живот. Става дума за реализирането

на хуманната цел – благополучие, което може да бъде постигнато чрез гарантиране на свободен и незастрашен достъп до ресурси за развитие. Човешката сигурност се превръща в универсална грижа за хората, а сигурността на отделния гражданин – във висша ценност. Твърде дълго сигурността се тълкува тясно като сигурност на територията от външна агресия или като защита на националните интереси във външната политика. Подобно разширяване на концепцията за сигурност не е без основание независимо от множеството критики в научните среди. Негативното въздействие на съвременните рискове, опасности и заплахи за сигурността очертаха необходимостта от институционализирането на свързващ сектор с равна значимост на секторите „Вътрешна сигурност и обществен ред“ и „Външна сигурност и отбрана“. Става дума за система за защита на сигурността на правата на гражданина, за която са нужни квалифицирани кадри в областта на гражданската сигурност.

Концепцията за гражданска сигурност у нас е все още недостатъчно разработена и идеята често бива отхвърляна. На практика тя надхвърля традиционните концепции за „държавна“ и „национална“ сигурност и може да бъде причислена, в контекста на нашата традиция, към обществената сигурност. Общоприетите схващания, че сигурността като обществено благо е отговорност единствено на държавата и че сигурността на отделния човек произтича от сигурността на държавата, са все по-несъстоятелни. Гражданската сигурност, в контекста на европейското разбиране, предполага способности за разрешаване на проблеми, възникващи в пресечните точки между осигуряването на вътрешната сигурност и обществения ред, от една страна, и защитата на правата на гражданите и основните свободи на човека, от друга. Способности за разрешаване на сложни организационни, правни и социални проблеми при възникване на кризисни ситуации, бедствия и аварии. Способности за създаване на иновативни, всеобхватни решения за сигурност при нарастващото сливане на технологията с услугата. Способности за управление на риска в сферата на защитата на сигурността. Посочените и редица други аргументи за необходимостта от подготовка на нови специалисти произтича и от новите асиметрични заплахи, транснационалната престъпност и тероризма, кризите с природен, техногенен или антропогенен произход, които изискват ново разбиране на сигурността и нова насоченост на усилията за нейната защита.

Осигуряването на гражданската сигурност, в контекста на европейската политика, се определя и като свързващо звено между системата за национална сигурност и системата за защита на гражданите и критичната инфраструктура. Тя се основава на поделената отговорност между централното, местното управление, частния сектор, гражданските организации и всеки отделен гражданин. В този смисъл някои автори причисляват към това свързващо звено и т.нар. корпоративна сигурност. Аргумент е нарастването и значителното влияние на услугите по сигурност, предлагани от частни компании, от една страна, и структурирането на звена по сигурност в бизнес организациите, от друга. Нещо повече, част от обектите от критичната инфраструктура са на практика частна собственост. Публичните ресурси са недостатъчни за осигуряването на сигурността на най-уязвимите места и обекти за обществени услуги, като болници, водоразпределителни,

телекомуникационни и електроразпределителни мрежи, хотели, летища, пристанища, централи на предприятия, банки, жилищни комплекси, университети, образователни центрове и други институции. В същото време редица правни режими обвързват тези субекти със задължението да прилагат мерки за сигурност и да носят отговорност при неизпълнението им. Специалистите по сигурност в частния сектор извършват одити по сигурността, анализ и оценка на риска, формулират експертни съвети относно системите за управление на сигурността и безопасността на частни структури, разработват политики и концепции за сигурност на участниците в глобалния, регионалния или вътрешния пазар. Защитата на активите на една частна структура – човешки ресурс, материален актив, лични данни, търговска тайна, интелектуална собственост, справянето със социалното въздействие на технологиите и иновациите, осигуряването на регулаторното съответствие на дейността са само част от новите проблеми, пред които се изправя всяка организация.

Въз основа на представената обща картина на образованието в сферата на сигурността особеностите на съвременната среда за сигурност и проучен чужд опит и добри практики за обучение може да бъде формулиран нов компетентностен модел за обучение. В него въз основа на интердисциплинарния подход и необходимостта от развиване на нови способности за справяне с предизвикателството *сигурност на обществените отношения* ВСУ „Черноризец Храбър“ отново би допринесъл за общото благо сигурност, като стартира обучение по нова специалност – „Обществена и гражданска сигурност“. При създаването на такава учебна програма може да бъде инициран и процес на интегриране и подобряване на взаимодействието с други частни университети у нас, които, както вече беше посочено, се изтласкват целенасочено в периферията на образователното и научното поле на сигурността. Може да се подобри взаимодействието с местната власт чрез включването на експерти от практиката в учебния процес и реализирането на местни проектни инициативи за подобряване на условията на сигурност и безопасност на територията на населено място, община, област, с което да бъде повишен и общественят принос на предлаганото университетско образование за сигурността на местната общност. Да се подобри взаимодействието ѝ с представители на частната индустрия за сигурност у нас, конкретно нашите партньори от Българска асоциация „Корпоративна сигурност“, чиято мисия е налагане на световни стандарти в услугите за сигурност и подкрепа Pro bono на образователни институции.

Целта на подготовката на специалиста по „Обществена и гражданска сигурност“ може да бъде формулирана като формиране на комплекс от компетентности и компетенции, основани на съвременни знания, високопрофесионални умения за прилагане на правни мерки и стандарти за сигурност и безопасност, нагласа за реализиране на професионални дейности, подчинени на ръководния принцип – защита на правата на гражданите, в следните основни области:

1. Сигурност на гражданите – борба с престъпността и тероризма, защита на правата на гражданите.
2. Сигурност на критична инфраструктура и съоръжения.
3. Гранична сигурност – интегрирано управление на границите.

4. Сигурност и безопасност в кризисни ситуации.
5. Сигурност при обмен и управление на данни.
6. Сигурност на стоки, услуги и вериги за доставки.
7. Корпоративна сигурност.
8. Управление на рисковете за сигурността на хората, фирмите и държавата.
9. Киберсигурност.
10. Здравна сигурност.

Става дума за обучение, в резултат на което бъдещите специалисти по сигурност да са способни да се справят с комплексни предизвикателства в съвременната среда на сигурност, да са широко образовани професионалисти, креативно мислещи и способни за бърза адаптация към нови условия, квалифицирани мениджъри по сигурността или риск мениджъри с различни специализации. Обучаемите ще получат и усвоят знания и разбиране на методи, чрез които ще могат да анализират средата за сигурност и нейните фактори. Ще могат да разкриват и оценяват рискове и заплахи за различни сфери на сигурността, да прогнозират тяхното развитие, въз основа на което да определят подходящи процедури и мерки за управление на рисковете. Ще могат да планират и организират мерки за управление на кризи в съответствие с наличните ресурси и ще са способни да проектират и управляват сложни системи за сигурност в организациите. Особен акцент в обучението ще продължи да бъде придобиването на правна компетентност, която е необходима във връзка с осигуряването на правното съответствие на дейностите по защита на сигурността. Като обучението ще бъде насочено и към развиване на компетентност в областта на превенцията на нарушенията на правата на човека и прилагането на политики и дейности, съобразени с тях. С интегриране във всички предметни области на знания за правата на човека обучението ще допринесе за формиране на практически умения за тяхната ефективна защита в дейността на специалиста по сигурност. Нещо повече, съвременното университетско образование в сферата на сигурността дължи на обществото не само подготвени с подходящи компетентности специалисти, но най-вече граждани, възпитани в ценностите, за защитата на които самата система за национална сигурност е предназначена. Не на последно място по важност е задължителната приложна насоченост на обучение по лична защита, без която не може да бъде обезпечено ефикасното и адаптирано реагиране на неправомерни действия в реални условия [7]. Само на основата на формирането на професионално значими лични качества, знания, умения и компетенции по лична защита на специалистите по сигурност, формирането на постоянна психо-физическа готовност за стресови ситуации, осигуряване на професионална пригодност и др. е възможно проектирането и осъществяването на мерките за защита на обществената и гражданска сигурност [8].

Компетентностният модел, предлаган за постигане на описаната по-горе образователна цел, е създаден въз основа на проучване на квалификационните характеристики на предлагани университетски образователни продукти в областта на сигурността в САЩ, Европа и Русия. Всеки компонент на модела се състои от изчерпателно изброени способности, които предлаганият нов образователен продукт следва да развие:

I. *Общокултурна компетентност* – способност за разбиране и анализиране на глобални, социално и личностно значими проблеми; способност за ориентиране в политически, икономически, социални процеси; толерантно възприемане на социални, културни, професионални и други различия; способност за формиране на гражданска позиция и развита патриотична нагласа; способност за предотвратяване и конструктивно разрешаване на конфликтни ситуации в процеса на реализиране на професионалната дейност, спазвайки принципите и нормите на професионалната етика; способност за работа с различни информационни ресурси и технологии; високоразвити когнитивни умения – креативност, критическо мислене, обработка и анализ на информация; прилагане на основни методи и средства за получаване, съхраняване, търсене, организиране, обработка и предаване на информация.

II. *Обща професионална компетентност* – способност за използване на основни термини, понятия, категории, научни парадигми за сигурността; способност за използване на институции, правни статуси на субекти и правоотношения във връзка с осигуряването на личната, гражданската и обществената сигурност; способност за правно квалифициране на факти, събития и обстоятелства и умело прилагане на правни актове в различните видове професионални дейности; способност за вземане на решения в строго съответствие със законодателството на Република България и ЕС; способност за извършване на проверка и предотвратяване на действия в разпоредби на правни актове, които допринасят за създаването на условия за прояви на корупция; способност за спазване и защита на човешките и гражданските права и свободи; способност за разкриване на правонарушения; способност за прилагане в професионалната дейност на теоретичните и правни основи на разкриването, неутрализирането и разследването на престъпления; способност за използване на съвременни технически и криминалистични методи и средства, тактически методи за провеждане на следствени действия, форми на организация и методики за разкриване и разследване на определени видове и групи престъпления с цел установяване на обективна истина в конкретни случаи; способност за прилагане на мерки за получаване на правно значима информация, проверка, анализ, оценка и използване на информацията в интерес на предотвратяване, разкриване, неутрализиране и разследване на престъпления; способност за извършване на профилактика, превенция на правонарушения, за установяване и отстраняване на причините и условията, благоприятстващи тяхното извършване; способност за прилагане на психологически методи, средства и техники при решаване на професионални проблеми; способност за спазване в професионалната дейност на изискванията на регулаторните правни актове в областта на защитата на информацията; способност за изпълнение на професионални задачи при специални условия, извънредни обстоятелства, извънредни ситуации, в извънредно положение и във военно време; способност за оказване на първа помощ, за гарантиране на личната безопасност и сигурност на гражданите в процеса на решаване на служебни задачи; организационни и управленски способности; способност за работа в екип; способност за организиране на работата на малък екип от изпълнители, за планиране и организиране на обслужващи дейности на изпълнителите, мониторинг на резултатите от нея.

III. Професионални компетенции в зависимост от видовете професионална дейност, която специалистът по сигурност или риск мениджърът е необходимо да притежава – разкриване и идентифициране на рискове и заплахи за сигурността на гражданите, обществото и държавата; оказване на съдействие на физически и юридически лица при защита на техните права и законни интереси; оказване на съдействие на физически и юридически лица за прилагане на мерки за сигурност и/или при реализиране на политики за сигурност; осигуряване на международно сътрудничество; осигуряване изпълнението на актове за прилагане на закона, търсене, получаване, анализ и оценка на информация от значение за прилагането на правните норми в областта на националната, обществената и гражданската сигурност; осигуряване на върховенството на закона и реда; осъществяване на експертна и консултантска дейност.

IV. Компетентност по лична защита и психическа устойчивост – психологическа стабилност в трудни и екстремни условия и способност за прилагане на методи за емоционална и когнитивна регулация за оптимизиране на психологическото състояние.

Сигурността, разбираана като спокойствие, безгрижие, в индивидуален и в обществен план има два основни компонента. Първият е емоционален. Това е субективното преживяване на удовлетворена нужда от сигурност. Вторият може да бъде обозначен като рационален, защото се основава на увереността в ефективността на регулаторните усилия за осигуряване или възстановяване на сигурността. В този смисъл сигурността е и отговорност, която всички участници в различните обществени отношения следва да споделят. Единствено подобно разбиране и реализиране на обществените отношения с мисъл за сигурността на другия, с мяра в намесата и с водещи принципи на равнопоставеност и справедливост ще доведе до търсената увереност и предвидимост в отношенията на личностно или общностно ниво. Синтезът от знания за сигурността, правото, социологията и психологията, засиленото интерактивно обучение и участие на експерти от практиката в специалност „Обществена и гражданска сигурност“ безспорно ще допринесе за повишаването на културата на сигурността в българското общество и институционализирането на професиите *специалист по сигурност, аналитик на системи* (не компютърни) и *риск мениджър по НКПД*.

ЛИТЕРАТУРА:

1. **Христов, П.** „Концептуалната основа на професионално направление „Национална сигурност“ на ВСУ „Черноризец Храбър“ – фактор за стабилност и развитие“. Сб. „*Университетското образование в сферата на сигурността*“, Научен алманах на ВСУ „Черноризец Храбър“, Серия ЮНОС, кн. 20, 2012, ISSN 1311-9222, с. 11 – 20.
2. **Симеонов, Ст.** „Проблеми на обучението в Професионално направление „Национална сигурност“. Сб. „*Университетското образование в сферата на сигурността*“, Научен алманах на ВСУ „Черноризец Храбър“, Серия ЮНОС, кн. 20, 2012, ISSN 1311-9222, с. 21 – 31.

3. **Кръстев, Г.** „Осъществявани политики за национална сигурност в Република България в отговор на възможни рискове и заплахи“. *Сб. Доклади от научна конференция „Актуални проблеми на сигурността“, Том 1, Научно направление „Мениджмънт на сигурността и отбраната“, НБУ „Васил Левски“, 2017, ISSN 2367-7465, с. 13.*
4. **Павлов, Н.** Държавната наука за сигурност и отбрана в Република България. Изд. Булгет, ISBN 978-619-188-131-4, 2017, с. 179.
5. **Стойков, Ст., В. Мадански.** „Особеностите на конкурентната среда при обучението в Професионално направление 9.1. „Национална сигурност“ от област на висшето образование 9. „Сигурност и отбрана“. *Сб. „Европа през XXI век: регионалната сигурност и необходимите реформи в европейския съюз“, Поредица „Наука, образование, сигурност“.* Том 4, с. 670, <http://ebox.nbu.bg/sec16/index4.php?id=83> (последен достъп 18.03.2022)
6. **Маринов, Р., Ст. Стойков, П. Маринов.** „Образование, обучение и управление в сферата на сигурността“. Майски четения – Съюз на учените в България, клон В. Търново, 2017, <https://www.researchgate.net/publication/330289477>, последен достъп 09.05.2022
7. **Къчев, О.** Професионално приложна насоченост на личната защита при студенти. XIX международна лятна научна сесия на Юридически факултет. *Сборник професионално направление „Национална сигурност“ – Проблеми на националната сигурност*, кн. 37, Варна: ВСУ „Черноризец Храбър“, ISSN: 1313-7263, 2020, с. 117.
8. **Къчев, О.** Лична защита за обезпечаване на обществената безопасност. XX международна лятна научна сесия на Юридически факултет. *Сборник „Общество и сигурност“*, кн. 41, Варна: ВСУ „Черноризец Храбър“, ISSN: 1313-7263, 2021, с. 85.

*доц. д-р Станислава Минева,
ВСУ „Черноризец Храбър“
Варна, Република България
stanislava.mineva@vfu.bg*

*Assoc. prof. Stanislava Mineva, PhD
VFU „Chernorizets Hrabar“,
Varna, Bulgaria
stanislava.mineva@vfu.bg*

**НЕОБХОДИМОСТ ОТ АДАПТАЦИЯ НА ОБУЧЕНИЕТО В ПН
„НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ“ ВЪВ ВСУ „ЧЕРНОРИЗЕЦ
ХРАБЪР“ КЪМ ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ГРАЖДАНИТЕ
И ОБЩЕСТВОТО ОТ СИГУРНОСТ**

доц. д-р Станислава Минева

Резюме: ВСУ „Черноризец Храбър“ е първият университет в страната, поставил началото на обучението в сферата на сигурността извън държавните висши училища. Предлагането на качествен образователен продукт повече от 25 години е резултат от усилията за устойчиво развитие. С тази цел в изложението се представя визия за нова посока на развитие, която отговаря на потребностите на обществото и гражданите от сигурност в съвременния несигурен свят.

Ключови думи: образование обучение, сигурност, необходимост, адаптация.

**NEED FOR ADAPTATION OF THE EDUCATION
IN THE PROFESSIONAL FIELD „NATIONAL SECURITY“
IN VSU „CHERNORIZETS HRABAR“ TO THE NEEDS
OF THE CITIZENS AND SOCIETY FROM SECURITY**

Assoc. prof. Stanislava Mineva, PhD

Summary: VFU „Chernorizets Hrabar“ is the first university in the country put the beginning of education in the field of security outside public universities. Offering a quality educational product for more than 25 years is the result of sustainable development efforts. To this end, the discourse presents a vision of a new direction of development that meets the needs of society and citizens for security in today's uncertain world.

Keywords: education, training, security, necessity, adaptation.